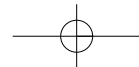
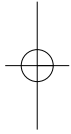

Жарко Лаушевић
ГОДИНА ПРОЂЕ, ДАН НИКАД
ДНЕВНИК ЈЕДНЕ РОБИЈЕ

Жарко Лаушевић
ГОДИНА ПРОЂЕ, ДАН НИКАД

Издавач

НИД Компанија „Новости“ А. Д.
Трг Николе Пашића 7, Београд

Генерални директор и главни уредник
Манојло Вукотић

Извршни директор издавачке делатности
Александар Бацковић

Уредник
Миломир Краговић

Лектура и коректура
Слађана Ковчић
Бранка Лакић

Дизајн
Ратомир Димитријевић
ISBN 978-86-7446-207-2

Тираж
50.000

Штампа
Grafica veneta S.p.A
Италија

Пријатељ књиге

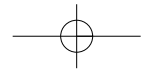
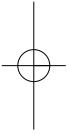
MEGATREND
UNIVERZITET
OBRAZOVANJE. OD 1989.

Жарко Лаушевић
ГОДИНА ПРОЂЕ,
ДАН НИКАД
ДНЕВНИК ЈЕДНЕ РОБИЈЕ

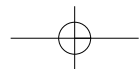
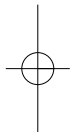
2011.

„А, морам!“
Шоми Рогановић, мислилац из Титограда

Majyu

МОЈ КОМШИЈА, ЖАРКО

Пред вама је прва књига Жарка Лаушевића. У њој је Жарко и учесник и тумач, и приповедач сопственог греха и патник сопствене казне, и двоструки убица и затвореник, и муж и отац и брат и син. Књига је тешка, тачна, болна, општра. Јединствена. Непоновљива. Искрена.

На вама је да процените и тиме пресудите у своје име и у име друштва и хуманости, а не у име суда и закона. И сигуран сам, ви ћете бројно и страшно то и учинити. Суд је пресуду мењао више пута, а мењали су се и сами судови, док је закон тумачен на разне начине, па су сходно томе изрицане и другачије казне. Књига се бави најважнијим и најболнијим питањем које и даље лебди у ваздуху: Да ли је Жарко Лаушевић убица из злочиначке потребе или из нужде?

Но, нисам ја тај који даје одговор. Ја указујем на изазов који књига пред вас поставља. Неки ће имати дилеме, неки ће веровати и плакати док читају. Неки неће, и да желе, моћи да промене мишљење које већ имају. Дилема је огромна, а талог обичаја вековно развијан унутар породице и средине одређује вредности и правила живота који не помажу у доношењу ове одлуке. Као и са сваком другом важном књигом у

оквиру једне културе и Жаркова ће узбуркати многе и тек кроз њих проговорити пуним гласом. Круг ће бити затворен у срцу и мозгу вас, читалаца.

Зашто баш ја пишем овај предговор?

Ево овако: Жарко и ја се познајемо више од тридесет година, снимили смо један филм заједно и после тога изгубили сваки контакт. Ја сам већ живео у Америци када је Жарко убио два младића и трећег ранио. Та прича била је за мене далека и нејасна, није ме се тицала. Тачније, нисам желео да буде део мене, избегавао сам суочење и са чином, а и са самим починитељем.

Већ више од десет година живимо у истом граду, у Њујорку – престоници свих људи који живе други живот; чак живимо и у истој згради на нашем вољеном острву. Јасно се сећам дана када сам желео да пропаднем у земљу јер смо се срели испред станице подземне железнице. Он се враћао са посла, умазаног лица и руку, у молерским, фарбом исфлечаним панталонама, а ја сам весео ишао у град, без могућности да га заобиђем, без снаге да питам ишта од важности, само љубазан, формално насмејан. Памтим, и то добро, како ми је одједном, пошто смо уз кратко махање руком прошли један другог, понестало ваздуха и како сам на образу осетио шамар који нисам сам себи опалио.

Затим се десила његова селидба у други стан на истом спрату и наша дуга прича у мрачној и празној дневној соби. И сузе. И његове и моје.

Зближио нас је, временом, физички рад, јер смо обојица били део огромне армије емиграната – уметника и интелектуалаца – који преживљавају радећи

молераје и полуквалификована ринтања. Жарко је постао одличан молер, док сам ја био мање него просечан, једино ме је вадио надимак Професор.

Време пролази. Мрак разарања и серија догађаја у којима побеђује примитивизам, стижу до нас из мајчице Србије и њене сестрице Црне Горе. Свака вест оданде је гора од претходне, а некадашња источна Југославија дробила се и ограђује. Део свести и поноса полако нестаје, жеља и даље постоји, али је мука све већа.

Време тврдоглаво и безобразно пролази без застајкивања, а Жарко и ја почињемо да се дружимо. У последње две године ја сам сведок, готово из дана у дан, како је Жарко, од стотина и стотина страница свог Дневника, сачуваног у шеснаест свезака, из хроничара прерастао у писца. Суморне странице затворске хронике претварају се у интимну исповест.

Затвор је био борба за опстанак и борећи се свакодневно да преживи и остане нормалан, Жарко почиње да пише. Писање постаје његово верно уточиште, његов извор енергије, његова вера. А приповедач у њему успева да споји двоструки смисао писања – писање које дефинише последице људске смртности и писање које чува живот од заборављавања.

Приповедање ретко оправда дуговечну мудрост да је живот одређен судбином. Неопходан је сусрет човека који препознаје и разуме дубину људске душе и редослед догађаја који су одраз неумитности судбине. Историја писања и јесте процес многобројних, мање или више успешних покушаја да се достигне сам врхунац доживљеног. Посебно су драгоцене оне повести које после трагедије оставе простора и за

будућу наду. Човек је крхко биће које одласком из живота оставља иза себе само успомене.

Ова књига додирује много тема, представља бројне ликове и описује сијасет догађаја. Жарково запажање је оштро и искусно, улази под кожу оних које описује; његово уво памти суптилности језика и звукове дугачких затворских ходника, његова машта разговара са маштом рођеног брата. У тишини, у ослушкивању, у задржаном даху, у тупости проласка времена.

Изнад свега, и као права потврда Жаркове благиности, током целе књиге провејава хумор. Тај хумор је разнолик – као и ликови и приче око њега – али је одраз снаге која га држи да не полуди.

Управо сам тај хумор препознао и заволео у овом, данашњем Жарку. То је хумор љубавника живота, а не некаквог јетког сумњала. Онај Жарко, из књиге, и овај, поред мене, са којим причам и шетам, слушам одломке Дневника, и Његошеве стихове које рецитује, постају један човек. Овај данашњи сагледава оног кажњеног. Сагледава га брижљиво, критички, најдубље што може. И увек, као кратки одмор између два драматична часа, одмори нас хумор. Жарко потиче из дубоке усмене црногорске традиције коју је надоградио прво као глумац, а сада и као писац.

Уз тај хумор иде и његов осмех. Да, то је исти човек.

И зато ми пре неки дан, ту код њега где седимо као и толико пута пре, каже: „А да је те ноћи радио бар један семафор у Титограду, све би било другачије.“ Каже, а зна да није. Памти слике које претходе трагедији. Почине да препознаје и живи сопствену

судбину. Трагедија се не може разумети и преживети кроз острашћене емоције, кроз бес и мржњу, кроз слепу љубав, већ једино кроз прихватање бесмисла трагедије. Доброта, ширина схватања, памет, неопходни су за катарзу.

Спремите се за велики пут који ћете проћи читајући ову књигу. Тај пут није ни мало лак, прича је емотивна, неке реченице секу као нож. Али, ако читате отвореног срца, награда ће на крају бити посебна: упознаћете једно рањено људско биће које пролази кроз пакао гледајући свет око себе са жељом да га разуме.

*Зоран Амар,
у јесен 2011. године
New York*

НОЋ КОЈА СЕ НИКАД НИЈЕ ЗАВРШИЛА

Касно вече, 30-и јул, 1993.
Подгорица, Црна Гора, Југославија

„Је л' овдје дозвољено паркирање?“ питам брата који већ излази из кола.

„Што не би било?“ чујем одговор пре него се залупише његова врата.

Узимам кожну торбицу од које се не одвајам и излазим из кола. Преко пута, око киоска брзе хране у току је туча. Двојица се рву на земљи. Око њих је гомила која вришти и навија. Неко трчи од киоска у правцу Хотела „Црна Гора“. Са друге стране према киоску јури неколико млађих људи. Мили стоји са друге стране мог *голфа*. Погледасмо се и вратисмо се у ауто.

„Како ти је стомак?“ питам док скрећемо лево према Булевару.

„Завија.“

Семафор не ради. И остали семафори дуж читавог Булевара само жуто трепћу.

„Па је л’ ради нешто још у Титограду у ово доба?“
(И брат и ја главни град Црне Горе зовемо старим
именом, иако му је однедавно враћено његово старо
име – Подгорица.)

„Само овакви киосци.“

„Е, ајмо у ‘APPLE’. Тамо је макар вазда било мирно.“

Прелазимо преко Блажовог моста. Титоград
(Подгорица) делује напуштено. Однекуд допиру пуц-
њеви. Тридесет и шест степени Целзијусових. Клима
у мом половном *голфу* то не може да расхлади.
Поноћ је скоро. Иако се примичемо крају у ком сам
провео гимназијске дане, увек осетим нелагоду кад
овуда пролазим.

Овде тачно испред главног СУП-а, пре пар го-
дина ме у истом овом „голфу“ са бочне стране зака-
чио неки „рено 4“, босанских таблица. Срећом,
ништа озбиљно.

Мало даље, преко пута киоска „Apple“, испред
Мајине зграде су ме ‘79-е, пошто сам је отпратио
до улаза, напала нека два брата мојих година и
малтретирали ме десетак минута. Да, пало је ту
пар шамара, гурање, претње да ме више не виде у
њиховом реону. Нисам отишао кући после тога.
Седео сам дуго испод моста на обали Мораче, прао
лице, пушио и плакао. Те ноћи сам можда одлучио
да, како год кренуло, после мог студирања овамо
више не долазим.

Давне 1976-е године, негде у ово доба, мој ујак
ме враћао кући својим „фићом“. Сећам се да ми се
неиздржљиво ишло у WC. Тамо, мало даље одавде,
насред неосветљене раскрснице према Цетињу, у
једном тренутку само сам видео нечију главу која

пробија шофершајбну и пада на мене. Бициклиста
без светла се закуцао у ујаковог „фићу“! Сећам се
кукања мог ујака. Истрчао је из кола, ишао околу,
дозивао, запомагао. Нисам могао ни да се померим,
нити да говорим. Био сам притиснут несрећником
чија је глава у мом наручју кренула да се цела боји
у црвено. Срце је било свуда, по обојици. Била је зи-
ма, напољу је дувао оштар северни ветар. Ја сам,
хипнотисан од шока, са обе руке држао његову гла-
ву као неку страшну лопту која је кренула да се
отвара и прити по мени. Његова десна рука била је
преко мог рамена. Сећам се врелине његове крви.
Ујак је покушавао да ме ослободи тог страшног
загрљаја, вукући бициклисту за ноге. Неко је споља
викао:

„Не дирај га! Можда је кичма!“

Пола његовог тела било је унутра на мени, ноге
су му биле склупчане на хауби. Ујак је пробао да от-
вори моја заглављена врата и кроз пробијену шо-
фершајбну плакао, понављајући:

„Чија је то крв? Чија је то крв?“

Био сам потпуно мокар. Крв незнанца, моја мо-
краћа и зној, ујакове сузе. Сећам се смрада који ме је
пратио недељама касније. (Нешто као смрад једне
заклане кокоши кад је изненада линуо пљусак, на
Цетињу, касних шездесетих. Сви су отишли у кућу,
остављајући полуживу обезглављену кокошку да се
трза на каменом столу. Мене је неко у тој журби
заборавио. Разјапљене вилице киснуо сам пред сли-
ком умируће кокошке. Смрад мокрог перја и крви.
Од тада више никад нисам окусио пилеће месо.)

Бициклиста је био девет месеци у коми и пре-
живео је. Мој ујак је ослобођен кривице, али био је
дужан да му купи нови бицикл. Тај бицикл је неко-

лико недеља чекао на балкону нашег стана у приземљу, док се једне ноћи неко није узварао преко оградe и украо бицикл. После тога мој отац је позвао мајсторе и ови су направили решетке на балкону који од тада подсећа на кавез.

СТИЖЕМО до раскрснице Булевара и Ивана Вујошевића. Још пре него смо скренули лево, до нас допиру нека подврискивања.

„Мајко моја, је ли читав Титоград ноћас пијан?“ питама брата не очекујући одговор.

Изразимо из кола. Узимам своју торбицу и крећемо тротоаром до киоска „Apple“. Довикивање преко пута не јењава. Назирем групу од неколико момака. Не окрећем се на њихову страну.

„Чекај!“ кажем брату, „да ми украду још један радио у Црној Гори било би мало много.“

Враћам се до кола, извлачим радио са касетофоном и стављам га испод седишта. Недавно сам у Морињу, у Боки, ујутру затекао обијен ауто, са рупом поред волана уместо тек купљеног Sony-ја.

Мили је код киоска, видим да наручује нешто. Губим га из вида. Ушао је кроз узани пролаз у башту ресторанића. Пристижем. Око киоска је мирно. Чује се како цврчи месо и метална лопатица која струже загорели лук. Неки младић седи на огради суседног локала и једе хамбургер. Цвећара је тамо, колико ми се чини. Улазим кроз узани простор према башти. Мирише роштиљ. У башти је јако мрачно. Одавде не видим Милог. Видим конобарицу која се бави припремом хране. Љубазно се осмехне. Узвратим осмех. Она група гласних младића као да се удаљава, али не престају да се деру.

„Каква је ово граја?“ коментаришем пред конобарицом. Као кад се жалиш на лоше време, на инфлацију, на нешто што не можеш изменити.

Конобарица осмехнуто слегну раменима.

„Што је тебе брига ако грају!“ чујем.

Окрећем се и видим оног момка са оградe да се претећи приближава.

„То су моји другови! Нека грају!“ нервозно жваће храну која му испада из уста. Миран сам. Или покушавам да одглумим мир. Има око двадесет година. Пијан је.

„А, извини, само сам питао, онако.“

„Шта ти имаш да питаш? Ко си ти да питаш?“ изазивачки ми се уноси у лице.

Прилази журно Мили из баште. Широко се и пријатељски осмехује:

„Је л' ти знаш њега?“ пита незнанца, па наставља, са истим надежним осмехом: „Је л' ти знаш ко је он?“

„Што мене брига ко је он? Што има да пита?“

У међувремену стављам своју десну руку на његово лево раме, поновивши готово сервилно:

„Извини, момак, само сам питао, онако.“

У истом трену видим новог непознатог младића који се, не знам откуд, створио ту и једнако муњевито како се и појавио, песницом ме погађа посред лица! Падам! Све пада око мене!

Нестаје звук! Ништа не чујем! Видим бетонски под, моје лице се роља по њему. Осећам ударце по ногама, нове по глави. Моја сочива су некуд одлетела. Минус шест у мраку! Покушавам да се заштитим од удараца. Неко ме сустиже! Схватам да сам већ унутар баштенског дела. Све је и даље без звука.

Неко отима моју торбу! То је онај први момак који је седео на огради. Не, то не сме да се деси! Креће неки страшни адреналин, чупање око моје торбе. Успео сам! Одвојио сам је од њега! Хоћу ли стићи? Имам ли времена?

Вадим пиштољ из моје торбе и истог трена га репетирам управљајући га према нападачу. Он скаче на мене! Видим му ту, на пар сантиметара од мене онај исти лудачки поглед и никакав страх. Рвемо се, стојећи, око мог пиштоља. Видим да нешто виче, али ништа не чујем. Мој ЦЗ-99 је између наших груди. Четири руке које се отимају. Притискам окидач. Ништа се не дешава. Ни звук, нити силедија одустаје. Пуцам поново. Ништа.

„Боже, ради ли овај пиштољ уопште?“ Пуцам поново. Не знам колико пута и не знам где. Мислим да сам га погодио. Притисак попушта, његово тело се одвоји од мене. Стојим нем, мокар, жмирим око, немам ваздуха. Где је Мили? Ту, метар-два од мене неко лежи на поду. Изнад њега, коленима притискајући му груди, је онај што ме је први ударио и забада му нешто у главу! То на земљи је – Мили! Његово тело не реагује на ударце овог одозго! Усправљам пиштољ и пуцам. Не знам колико пута. На крају је пиштољ остао у задњем положају. Нема више метака. Младић погнуто, држећи се за стомак, отетуром кроз уски пролаз напоље.

Долазим до брата. Лице му је скроз криво! Дозивам га, или мислим да то чиним. Боже, је ли жив? Он не дише! Је ли га онај убио? Јесам ли га ја убио? Ништа и даље не чујем. Дрмусам очајнички Милог. Отвара очи и дубоко ухвати ваздух као човек који је јако дуго ронио, па је напослетку испливао на површину. Помажем му да устане. Његова кошуља је скроз

крива. Тресемо се обојица. Не знамо шта би, куда. Ту иза његових леђа је баштенска ограда. На улици не смемо. Мој пиштољ је празан. Шта је са осталима из оне групе? Јесу ли то били они чију смо вриску чули кад смо долазили?

Где ћемо?

Прелазимо преко металне ограде отприлике метар високе и крећемо у мрак, што даље од овог страшного места. Инстинктивно бежимо према родитељском стану стотинак метара даље. Мили пљује крв, застаје, тешко дише. Осврћемо се. Држим стиснут мој пиштољ, иако знам да је више неупотребљив, јер ми је торба са неколико метака у њој остала негде у башти.

Где ћемо? Кући? Можда нас тамо чекају чланови исте дружине. А, ако и не, треба ли отац и мајка да нас виде овакве? Утрчавамо у суседну зграду. Тамо станује наша рођака. Дуго звонимо на једно дугме које би требало да буде интерфон њеног стана. Нема одговора. Недалеко од нас Мили види неке силуете. Притискам кваку улазних врата у зграду. Отворено је!

„Брзо!“

„Који је спрат?“

Светла у ходнику не раде. Можда једно на неком од горњих спратова одакле допире слабашни сноп.

„Трећи! Не, други!“ Мили кашље као да ће повратити сваког трена.

„Ова врата?“ питам задихан.

„Не знам.“ Мили губи снагу.

Неко је ушао у улаз после нас. Пење се уз ступенице. Звоним насумце на врата најближег стана. Мили на суседна. Нечији кораци су све ближи. Улазна врата се поново отварају. Улази још неко. Чује се нечији шапат.